

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

במפרשים

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשס"ט

פרשת בהעלותך

א. כלו יקר.
פרק י' פסוק לג':

פְּנִיָּהֶם מִן אֲרוֹן בְּרִית ה' מִמָּקוֹם חַיִּוּתָם. וְעַל כֵּן הִנּוּ"ן הַפּוֹכָה, כִּי הִפְכָּה פְּנִיָּה מִן פְּסוּק "וַיְהִי בְּנֹסֵעַ הָאָרֶץ" וּפְנִיָּה אֶל תַּבַּת "הַמַּחְנֶה", רָמַז אֶל הַזְּמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִסְגָּו אַחֲזָר מִן אֲרוֹן בְּרִית ה' וּפְנִיָּהֶם אֶל הַמַּחְנֶה, הִינּוּ אֶל הָעַם, כִּי לְאַהֲבַת עֲנִיְי הָעוֹלָם הָיָה אֲשֶׁר בְּנֵי הַמַּחְנֶה מְסַגְּלִים בָּהֶם, וְכָדִי לְמִצּוֹא חֵן בְּעֵינֵי הַמַּחְנֶה הוּא פּוֹנֵה עֶרְף אֶל הַשְּׂכִינָה, וּפּוֹנֵה כָּל מַגְמַת מַעֲשָׂיו כְּדֵי שִׁיחֶיה אָדָם חָשׁוּב בַּמַּחְנֶה אוֹ שֶׁר וְנָגִיד עֲלֵיהֶם.

וְזָדוּן עָקָר הַחֲטָא בִּיְיִנוּ הַמְּסַבֵּב אַרְיִכוֹת הַגְּלוּת, כִּי בְּרַבִּם כֵּן פָּנּוּ פְּנִיָּהֶם מִן אֲרוֹן בְּרִית ה' אֶל הַמַּחְנֶה, עַד שֶׁאֶפְלוּ כָּל כְּשֶׁרוֹן הַמַּעֲשָׂה מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת אֵינּוּ עוֹשִׂין לְשִׁמָּה, כִּי אִם כְּדֵי לְהַתְּהַרֵּר בָּהֶם בְּפָנֵי הַבְּרִיּוֹת לְמִצּוֹא חֵן בְּעֵינֵיהֶם, וְנִטְוִיר קִרְתָּא כְּאֵלוֹ הֵם הֵם חֲרוֹבֵי קִרְתָּא, וְהַכֵּל יוֹדְעִין שְׁכֵן הוּא.

וְקָרֹב לְשִׁמְעַ שְׁזָהוּ סוּד נו"ן הַפּוֹכָה שְׁבִין תַּבַּת "הַמַּחְנֶה" וּבִין "וַיְהִי בְּנֹסֵעַ הָאָרֶץ", כִּי נו"ן הַפּוֹכָה אַחֲרוֹנָה מְרַמֶּזֶת עַל תְּלוּנָתָם: "זְכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה", כִּי נו"ן הִינּוּ דָּג. אֲבָל נו"ן רֵאשׁוֹנָה רָמַז, שִׁיִּשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לְדָגִים שֶׁעָקַר חַיִּוּתָם בְּמַיִם, עַל כֵּן כָּל דָּג פּוֹנֵה פָּנָיו לְשׁוֹט לְתוֹךְ הַמַּיִם לְמָקוֹם חַיִּוּתָהּ, אֲבָל אֵינּוּ הוֹפֵךְ פָּנָיו אֶל שִׁפְתֵי הַיָּם, כִּי זֶה נִקְרָא פּוֹרֵשׁ מִמָּקוֹם חַיִּוּתָהּ. כֵּן יִשְׂרָאֵל, נֹאמַר בָּהֶם "וַיִּדְגּוּ לָרֹב" (כְּרֵאשִׁית מַח, טו) שִׁיחֶיו כְּדָגִים הִלְלוּ, כִּי עָקַר חַיִּוּתָם בַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלָה לְמַיִם, וְכִמְשָׁל שֶׁהִבִּיא רַבִּי עֲקִיבָא לְפָפּוּס בֶּן יְהוּדָה וְכוּ' בְּמַסְכַּת בְּרִכּוֹת פֶּרֶק הָרֹאֶה (בְּרִכּוֹת סא:). וּבְזִמְנָן שִׁיִּשְׂרָאֵל בּוֹרְחִין מֵהַר ה' כְּתִינּוּק הַבּוֹרַח מִבֵּית הַסֵּפֶר, הָרִי הֵם כְּנוּ"ן - דָּג - הַפּוֹךְ, הַפּוֹרֵשׁ מִמָּקוֹם חַיִּוּתוֹ וּפּוֹנֵה פָּנָיו אֶל הַשֵּׁפָה וְלַחוּץ, כֵּן יִשְׂרָאֵל פָּנּוּ

שאלות

1. מה מרמזת הנו"ן ההפוכה ולאמה?
2. לאמה ישראל נמשלה לדג דוקא?
3. הסבר את המשל של רבי עקיבא לפפוס?
4. מה ולאמה קרה במקרה שלנו כאן?
5. לאמה הצט צושה כל זאת?
6. מהו מדיוק אותו חטא נורא "מסכת אריכות השאלות"?
7. מי הם נטורי קרתא המדומים?

* * *

(לה) ויהי בנסוע הארון. הפסיק כאן בשני פסוקים אלה, והיה ראוי להדביק: ויהי העם כמתאווננים⁷⁹, עם: בנסעם מן המחנה⁸⁰, מפני שישראל אחר שנסעו מהר סיני שהיה קרוב לישוב⁸¹ ונתרחקו ממנו ובאו עתה בתוך המדבר הגדול והנורא דרך שלשת ימים. היו מצטערים מאד ומתאווננים על פחד הדרך כי אמרו: איך נוכל לסבול הצער והענוי. ואם כן כיון שהכל ספור אחד וענין אחד לא היה ראוי שיפסיק ביניהם בפרשת, ויהי בנסוע. ועל דרך הפשט: ענין ההפסק לפי דעתי הוא זה. ידוע כי חלקי עולם השפל הם שלשה חלקים ואלו הן: ים, מדבר, וישוב. וכן דרשו רז"ל⁸²:

ב. רבינו בחיי.
פרק י' פסוק לה':

בהעלותך

העולם שלישי ים, שלישי מדבר, שלישי ישוב. והנה ישראל כשנכנסו לארץ עברו על שלשה חלקים אלו, ונתבאר להם חדוש העולם במופת באותן הנפלאות הגדולות והנוראות אשר ראו בעיניהם, והנסים המפורסמים הנעשים להם בכל חלק וחלק: נסי הים, ונסי המדבר, ונסי כבוש ארצות שבעה עממין, כי היו נסים נגלים לעיני השמש, ומפני שהולכי מדברות כי יראו ההרים הגבוהים והצורים החזקים השרשיים שהם יסודות הארץ תאמת מהם לבעלי הטבע אמונת קדמות העולם, ועל כן חייבה חכמת התורה להפסיק פרשה זו בענין הארון שבו לוחות העדות, והוצרך משה להזכיר: ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך, כדי לבטל דעת האמונה ההיא הנפסדת, כי התורה המונחת בארון עם נפיצת אויביהם של ישראל הוא המעיד על חדוש העולם, ועל כן נעשו נסים לישראל גדולים ונפלאים במדבר משנים הטבע, כדי לקבוע בלבבות אמונת החדוש, ולהעיד עליו מתוך המקום שהוא מחייב אמונת הקדמות אבל המאמינים אותו, ומזה תקנו לנו ואמרו במשנה 83: על ההרים ועל הגבעות 84 ועל המדברות אומר ברוך עושה בראשית, לבאר כי אע"פ שנראה לבני אדם שהווייתם נצחית ואין בריאתם מחדשת, הכל נברא מבראשית יש מאין, והמברך כן הוא מעיד על חדוש העולם.

אלות

1. מה בדיוק הקושי שפרשנו מוצא כצנין הכנסת הקטע fe "ויהי נסו"צ" לכאן?
2. למה דוקא צכשו בא הצנין לדי ביטוי?
3. התוכף להסביר מה הרציון fe fe למה חלקי הצולף שני ישראל נתנסו בהם ונכו בהם לניסוי?
4. איך שייך לזה הויכוח על קדמות או חידוש הצולף?
5. מה אם כן היתה מטרת הניסוי?
6. על מה מציג המפרק "ברוך עושה בראשית"?

* * *

ג. מדרשי תורה להקדוש ר' אנשלמה האשתורקי הי"ד.

פרק י' פסוק לה': מה שאויל שנכתבה) כאן פרי בנסוע כרי להפסיק בין פורענות ראשונה והוא נסעם מהר יי ושנייה מתאוננים, אולי היה להורות שאעים שארון יי עטמם ובכל חנייתם ומסעם הולך לפניהם אשר הוא זרה על רבקות ההשגחה והיה ראוי להם שלא יכשלו לא בדבור ולא במעשה ולא במחשבה עם כל זה סרו מאחריו, ויחפאו דברים אשר לא כן על יי ויש רע בעיני יי. או להורות שכבר היו כלין לולי כי הארון בחוכם ריל שמירת השם מלבלוחם:

אלות

1. חז"ל קיצו כי הסיבה לכתובת "ויהי נסו"צ" הנה "להפסיק בין הפורענויות" התוכף להסביר?
2. איך פרשנו מסביר את כתיבת הקטע?
3. בדעתו השניה: "או" .. הוא מסביר אחרת, איך?

* * *

ד. הכתב והקבלה.

פרק י' פסוק לה': קושה ה'. כדרך בני אדם לעמוד ולהלחם (ראצ"ע), והלמנ"ס כתב חין קימה או ישיבה להשיי, כמאונס חין לנעלה לא ישיבה ולא עמידה, אמנ"ס לטון קימה הנלמד זו ית' ענינו קיום הדבר ולנחתו, עתה חקום יאמר ד' (תהלים י"ב) ילנה זו עתה חקים דברי ויעודי לטוב ולרע. חתה חקום חרמס ליון (שם כ"ב) חקיים מה שיעדת זו לרמס עליה, עכ"ד. ול"כ כי לטון קימה זו ית' ענינו קינות העזר (בישטעהען), כמו: מי יקום לי עם מרעים (תהלים ל"ד) עפירש"י זכות וני יעמוד לי, וכנ"ש צולא ה' לנצ עליו, ונצטלח הנני עומד לסניך, וזזה מרוסקת ההגטמה כנאו: ויפוצו אויביך. כי לולא שלחו המרגלים היו נכנסים לארץ ישראל מיד וזולת מלמנה, כי האונות היו צורקים ונפניהט כעזיבת המורס והלמניר אשר עזנו מפני בני ישראל: (לו) שובה ה'. מענין צטובה ונחת חושעון, והוא יולא, ועעמו יסקיע ויכיס ה' את ישראל חף סהס רכוי גדול (ראצ"ע), והנה קימה זה"א וכן שובה, שזירה על הנקסה והתפלה, לכן תיב"ע הוה משה מללי ונעי כמנין מן קדם ה': רבבות אלפי ישראל. אולי היו ישראל אז מניעים לאותו מנין בין אנשים ונשים ועף (רע"ס):

1. מה פ"קומה" ומה תשובת האבן-עזרא?
2. איך הראש"ט מתמודד עם הפציה?
3. מהי דעת פרשנו?
4. למה מן הפרשנים הוא קרוי יותר?
5. מה מחדש פרשנו ביאורו "ויכזבו"...
6. פירוש שונה מן המקובל נותן פרשנו ל"שופה" מהו, ולמה?
7. מה חידושו פ"רמב"ם אר"י ישראל?

* * *

ה. תוספת ברכה.
פרק י' פסוק ג'.

והאיש משה עמו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה (י"ב ג')
לא נתבאר כונת הלשון "אשר על פני האדמה" ומה בא בזה להורות
ואך אפשר להבין אותה עד שיחזיק הכתוב זקק לפרש כן.
ואולי אפשר לבין הלשון עפ"י המבואר בדרוש רבה ריש פרשה
וזאת הברכה, שלאחר פטירתו של משה חי מתוכו בשמים עם האבות
בחס ערך גדולתם שלהם וגדולתו של ה' והיחיד. ייתרון לגדולתו על
גדולתו עי"ש בארוכה.

ילפי זה יש לומר דהכונה כאן "עמו מאוד מכל האדם אשר על
פני האדמה" — מכל האנשים אשר בחיים חיה אבל בנפטרם אינם
עוד על פני האדמה חי כשה ערכו לא נתן להשגות עצמה.

וטעם הדבר יסוד יסתמו רגשותיו במדה זו בחייו יבמותו אפשר
לומר משום דבעולם האמת מדה האמת גופיה יזכרתו ואי אפשר להעלים
אותה עפ"י מדה הענוה, וכשה בידעו בלבו אמת הדבר לא חי' מן
המדה שיעליבו, הגיד הדבר כמו שהא.

ויש סוד נאמן להלשון "על פני האדמה" כולל רק חיים ולא מתים
כמה שאמרו בנ"ס ב"ק ק' א' על הפסוק דפרשה יתרו והידעת להם
את הדרך ולכו בה ידרשו — הידעת להם — זה בית היחוס (תורת
דרך ארץ), את הדרך — זו גמילות חסדים (אפשר הכונה עפ"י הירוש
שאברהם אבינו חי' בעל גמילות חסדים (כתובות ה' ב'), וכתוב ב'
(פרשה ורא) לשון אשר יצאה את בני אתרו ושמרו דרך ה' הרי
דמדתו מג"ת מנונה בסב "הדרך", ולכו — זו בקור תוליד (יתכן שהיא
על דרך הלשון בחז"ל הנכנס לבקר את החולה (שבת י"ב ב'), שנים
שנכנסו לבקר את החולה (ב"ב ק"ד ב'), וקרים לומר במאור לשון
"כניסה" בזה משום דעל חרוב דרך החולה לשכב בחחדרים הפנימיים
שבתים והמבקר הלך ונכנס אליהם, — בה — זו קבירה שמצוה
לקביר את המת, שלא יהי' מוטל בבזיון, וטעם הספר בזה על לשון
"בה" הוא משום דכל חפצי האדם יעשינו וענינו הם על הארץ, לחד
הקבורה היא בתוך הארץ, ועל זה מרבו הלשון "בה" בתוך הדרך.

הנה מזה סוד נאמן לענין שלפנינו דהלשון על פני האדמה כולל
רק חיים וממעט מתים שהם אינם עוד על פני האדמה, כמבואר.

אלות

1. מה פדיון אלתו של פרשנו בתחילת דבריו, התוכל להסבירו ולהרחיבו?
2. פרשנו מביא מדרש הטוען שצוננו של משה היתה רק בחייו, מה הרציון ספק?
3. מה זה מאשר לו לפרש את פסוקנו?
4. מה הוכחותיו מן המבואר במסכת פסא קמא?

* * *